

אוצר החכמה

הרב משה אייזיק בלוי

ירושלים

יום ל"ג בעומר כיום שמחה והילולת התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי זיע"א

הרב

מזמן הראשונים עד אחרי תקופת האר"י

ע"פ ספרי רבותינו וכתבי יד חדשים

ידוע מה שהקשו האחרונים על מנהגי לג בעומר והשמחה בו. ובראש הטוענים עמד החתם סופר¹ שכתב (שו"ת יו"ד סי' רלג)² "לקבוע מועד שלא נעשה בו נס ולא הוזכר בש"ס ופוסקים בשום מקום ורמז ורמיזה, רק מניעת הספד ותענית מנהגא הוא, וטעמיה גופא לא ידענא, וכו'. מ"מ לעשותו יום שמחה והדלקה ובמקום ידוע דוקא שיהיה תל תלפיות שהכל נפנים לשם לא ידעתי אם רשאים לעשות כן, והוה כעין מה שכתב מהרלב"ח³ (שו"ת סי' ג) במי שנדר לקבר שמואל הנביא⁴, יעוין שם⁵. ובשו"ת שואל

1 [תקכג-תר], — לתועלת הענין ציינו בהערה את שנת חייו ופטירת רוב רבותינו המוזכרים בו.
2 בתחילת דבריו כתב שם ז"ל שם "אמנם ידעתי כי שמעתי שעכשיו אכשיר דרי וממרחק יבואו ידרשו את ה' בעה"ק צפת ביום ל"ג בעומר בהלולא דרשב"י ז"ל ואם כי כל כוונתם לשם שמים שכרם רב בלי ספק על דרך "ודיגולו" ודליקו נרות "עלי אהבה" כמ"ש תוס' ריש פרק אין מעמידין (עבודה זרה כב ע"ב ד"ה רגלא). אבל מטעם זה בעצמו הייתי אני מן הפרושים כבן דרותאי שלא אצטרך להיות יושב שם ומשנה מנהגם בפניהם ושלא ארצה להתחבר עמהם בזה. כי כבר כמה כרכורים כרכר בפרי חדש (או"ח סי' תצ"ו) בקונטרס מנהגי איסור שלו (אות י"ד) על המקומות שעושים ימים טובים ביום שנעשה להם נס מהא דאמרינן פרק קמא דראש השנה (יח ע"ב) "קמייא בטיל אחרינייתא מוסיפים בתמיה וכו'". ושם בחת"ס הביא ביאור חדש לענין שמחת ל"ג בעומר ע"פ דרך הנסתר מסידור יעב"ץ, וביאור נוסף שדחאו, הובא לקמן. אלא שביאורים אלו אינם קשורים לרשב"י.

אוצר החכמה

3 [רמג-שה].
4 בסוף התשובה נאמר "וכל זה אחרי שנדע בכונת האיש הזה, בשעה שאמר דבריו אלה כי יש לי ספק אם למד מדרכי האומות ונהג כמנהגם שבעת צרתם נודרים גופם ונותנים אותם לקדשים שלהם. וככה הוא המובן הנראה מדבריו, ואם זאת היתה כונתו אין בדבריו ממש, ואפילו התר אינו צריך, אדרבה צריך לבקש סליחה ומחילה. מנורא עלילה. ואולי בזה תהיה לחליו תעלה". אולי לכך כוונת החת"ס, וצ"ע.

5 ובדרשות החתם סופר (ח"ב עמ' 780 — הספד על מיתת צדיקים בחורבן צפת) כתב — היכן מצינו לעשות יום מועד ביום סילוק צדיקים הלא אמרו חז"ל (נדרים יד ע"א) "הרי עלי שלא לאכול בשר ביום שמת בו רבו", וז' אדר הוא יום תענית, וכן ראש חודש ניסן, וי' ניסן, וכ"ו ניסן יום מיתת יהושע בן נון (בשו"ע או"ח סי' תקפ). ואף שקראו ליום זה בווהר (פרשת האזינו) "הילולא", הכוונה שיש שמחה בשמים, אבל כאן יש צער, על דרך שאמרו חז"ל במועד קטן (כה ע"ב) "קצף על עולמו ולקח ממנו נפשות, ושמח בהם ככלה". ועל דרך זה פירש החתם סופר את הפסוק "וידודו שמים פלאך ה' אף אמונתך בקהל קדושים" והוי ליה למימר גם אמונתך, ולא לשון אף שהוא מדת הדין, —

ומשיב⁶ (מהדורא ה סי' לט) תמה איך שמחים בהלולא⁷ דרשב"י הרי אדרבא ביום מות צדיק וחכם יש להתענות, כמו שעושים תענית בכל שנה ביום פטירת משה רבינו בו באדר, ואף הזוהר שקרא ליום פטירת רשב"י "הילולא דרשב"י" כוונתו שלרשב"י יש שמחה ביום זה כיון שהלך בו למנוחת עולמים, אבל אותנו עזב רשב"י לאנחה, ולמה צריך לשמוח ביום הזה. והוסיף שבודאי בזמן מרן הב"י לא היו מניחים לעשות כן, וגם בימי האר"י נראה לו שהיו עושים על קברו רק לימוד ותפילות⁸. [אף בשו"ת שם אריה (חפא סי' יד) ורבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (ענין ל"ג בעומר וסיום הש"ס) הקשו כן, וראה לקמן מה שיישבו].

במאמר זה ברצוננו לברר מה מהותו של יום ל"ג בעומר, הידוע בספרי ההלכה מקדמת דנא כיום שמחה שאין להתענות בו, ומה מקור וטעם המנהג לעלות בו על קברו של רבי שמעון בר יוחאי⁹. המאמר יבאר איך התבטא יום זה בדברי הראשונים והאחרונים עד ימינו. ובפרט לאור כתבי היד אשר נביא כאן לראשונה.

"ואף וחימה". אבל לפי הנ"ל יובן, כי סילוקן של חכמים נקרא פלא כידוע, על כן אמר "יודו שמים פלאך ה'", למעלה בשמים יודו וישמחו על הפלא סילוק של חכמים ועלייתו למעלה, כי שמח בו ככלה חדשה, אך אף וחימה הוא "אמונתך בקהל קדושים", בקהל ישראל, כי יצטערו על שקצף על עולמו ולקח מהם נפשות, עכ"ל עיי"ש.

6 לר' יוסף שאול נתנוון [תקסח-תרלה].

7 דהיינו שמחה, ובגמרא הוא כינוי ליום נישואין ע"ש שמהללים בו את החתן, ראה עירובין נד ע"א, וראה רד"ק לתהילים עח סג, ורשי שם, ותנחומא אחרי מות סי' ו, וברכות לא. וסנהדרין קה. ובזהר נקרא כך יום פטירת רשב"י ראה אידרא זוטא בפרשת האזינו דף רצו ע"ב — "עולו ואתו ואיתכנשו להילולא דרשב"י". ובזהר חדש (פרשת בראשית דף יח:) קרא כך גם לבר מצוה של בנו רבי אלעזר בנו של רבי שמעון.

8 ראה בספר שדי חמד ח"ה מערכת ארץ ישראל אות ו' (לרבי חיים חזקיהו מדיני, תקצג-תרסה) שבמכתב שכתבו לו רבני טבריה (לפני כ-130 שנה) נאמר שלדעתם הבית יוסף עלה לציון רשב"י ושמח ביום לג בעומר.

9 תלמידו המובהק של רבי עקיבא (יבמות סב ע"ב) שהעריכו מאד (ראה ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, שאמר עליו "דייך שאני ובוראך מכירין בכותך"). רשב"י למד אצל רבי עקיבא מיד אחר חתונתו במשך 13 שנה ברציפות (כתובות סב ע"ב, ויקרא רבה כא ז, וראה בגיטין סז ע"א שאף את מידותיו למד ממנו, וראה גם גזיר נב ע"ב), היה גם אחד מחמשת התלמידים שהוסמכו ע"י רבי יהודה בן בבא, (סנהדרין יד ע"א, עבודה זרה ח ע"ב). מפחד השילטון הרומאי שדיבר נגדו הסתתר במערה יחד עם בנו רבי אלעזר במשך 13 שנה ושם ארע להם נס וגדל להם חרוב ומעיין מים נבע להם, וממנו נזונו ועסקו שם בתורה ותפילה ונתעלו לדרגות עצומות (שבת לג ע"ב). בימי רבי שמעון לרוב גדולתו לא נראתה הקשת בענן (בראשית רבה לה ג), ואמר שיכול לפטור את העולם כולו מן הדין, והוא מבני העליה המועטים (סוכה מה ע"ב עיי"ש). ועליו אמר רבי יוחנן שפטור מתפילה כשעוסק בתורה, כיון שתורתו אומנתו (שבת יא ע"א). סתם רבי שמעון המוזכר בש"ס הוא רבי שמעון בר יוחאי (סדר תנאים ואמוראים ח"ב אות ו, רש"י שבועות ב ע"ב, רשב"ם ב"ב קב, הקדמת הרמב"ם למשנה פ"ו, ובמגן אבות לתשב"ץ אבות פ"ג מ"ד כתב דכן מוכח בפסחים קיב ע"א, ושבת לג ע"ב. וראה שו"ת מהרש"ל סי' צח, וכסף משנה בית הבחירה פ"ב הי"ח, וברכ"י תקמט נ, ופתיחה לספרו שו"ת רב פעלים על המהרש"ל הנ"ל מהקטע "הביטו וראו". מתי הלכה כדברי רשב"י), סתם ספרי — דהיינו

לג בעומר בספרי רבותינו הראשונים

בגמרא (יבמות סב ע"ב) נאמר: "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמים, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם רבי מאיר ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת¹⁰". ומשום כך נהגו שלא לשא אשה [ועוד מנהגי אבילות] בין פסח לעצרת כמבואר בדברי הגאונים (שערי תשובה סי' רעח) ¹¹ ונפסק בטור ובשו"ע (או"ח סי' תצג).

בדברי הגמרא ובספרי הגאונים שלפנינו משמע שתלמידי רבי עקיבא מתו בכל שבעת השבועות שבין פסח לעצרת. אך כבר בדברי הראשונים הקדמונים הוזכר שבל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא מלמות. וחידשו כך ע"פ גרסא אחרת שהיתה להם בדברי הגמרא שם ביבמות¹², וכך נאמר בספר המנהיג (הל' אירוסין סוף סי' קי) לרבינו אברהם ב"ר נתן הירחי [שחי במאה העשירית של האלף החמישי, ד"א תתקטו—תתקעה] "שמעתי

הנאמר בספרי [מדרשי ההלכה על במדבר ודברים] ללא שם — הם דברי רבי שמעון בר יוחאי (סנהדרין פו ע"א), והוא מחבר ספר הזהר הקדוש (ראה דרכי משה יו"ד סי' סה, וחיד"א בשם הגדולים ח"ב ערך זהר). וקודם פטירתו לימד תלמידיו סודות ובאה לשם השכינה וצדיקים מגן עדן וליהטה שם אש, ולבסוף פרח מיתו (ע"פ אידרא זוטא, בזהר בפרשת האזינו) ונקבר במערה במירון (ראה בבא מציעא פד ע"ב, ובגירסת הערוך (ערך מרן ב) לר' נתן ב"ר יחיאל (ד"א תשצח—תתע) והכפתור ופרח (פ"א מסלול ב) לרבי אשתורי הפרחי מהראשונים, וכך נאמר להדיא בסוף האידרא זוטא שבפרשת האזינו (רצה ע"ב—רצו ע"ב)). רבי שמעון בר יוחאי חי לפני כאלף ותשע מאות שנה, בערך בשנים ג"א תת—תתק (ע"פ סדר הדורות).

10 וכך נאמר גם במדרש (בראשית רבה סא ג) "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע איזה יכשר הזה או זה" (קהלת יא), וכו' ר' עקיבא אומר אם היו לך תלמידים בנערותך עשה לך תלמידים בזקנותך שאין אתה יודע איזה מהם מתקיים לך זה או זה ואם שניהם כאחד טובים, שנים עשר אלף תלמידים היו לרבי עקיבא מעכו ועד אנטפרס וכולם בפרק אחד מתו, למה שהיתה עיניהם צרה אלו באלו ובסוף העמיד שבעה, רבי מאיר, ורבי יהודה, רבי יוסי, ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע, ורבי יוחנן הסנדלר, ור' אליעזר בן יעקב, ואית דאמרי ר' יהודה, ור' נחמיה, ורבי מאיר, רבי יוסי, ורבי שמעון בן יוחאי, ור' חנינא בן חכנאי, ורבי יוחנן הסנדלר, א"ל בניי, הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם, עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה". וכע"ז במדרש (קהלת רבה יא א [ו]), אלא ששם הגרסא "רבי עקיבא אומר שנים עשר אלפים תלמידים היו לי וכו' וכולן מתו בחיי בין פסח לעצרת ובסוף העמידו לי שבעה וכו', אמר להם הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה אתם לא תהיו כן מיד, עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה". ובמדרש תנחומא (חיי שרה ו) נאמר "מעשה ברבי עקיבא שהיו לו שלש מאות תלמידים בנערותו ומתו כלם ואלולי שהעמיד שבעה תלמידים בזקנותו לא היה תלמיד שיהא קורא על שמו".

11 וכ"כ ברי"ץ גאות (הל' חודש וספירת העומר, עמ' שמד). ורבינו ירוחם — תולדות אדם וחווה (נתיב כב ח"ב דף קפו טור ד) בשם תשובת רב האי גאון (תרצט—תשצח).

12 עיי' בשו"ת טוב עין (סימן יח) לרב החיד"א שכתב שלכאורה קשה שהב"י הביא גרסא זו שמתו

בשם רבינו זרחיה הלוי בעל המאור¹³ שמצא כתוב בספר ישן שהובא מספרד שתלמידי רבי עקיבא מתו מפסח עד פרוס העצרת¹⁴. ופירושו שהם מתו עד חמשה עשר יום קודם העצרת [ראה בכורות נח ע"א], דהיינו עד ל"ג בעומר¹⁵. והובאו הדברים בספרי ראשונים נוספים¹⁶. ורבינו מנחם בן ר' שלמה המאירי¹⁷ בחידושו למסכת יבמות (סב ע"ב) שיש קבלה ביד הגאונים שביום ל"ג בעומר פסקה המיתה¹⁸. ובטור סימן תצג נאמר "ויש

עד פרוס עצרת, בשם המדרש. והרי בש"ס אמרו ביבמות דף ס"ב שמתו מפסח עד עצרת. וקשה להניח תלמודא דידן [ומטעם זה גם דברי הרב פרי חדש שתלה במדרש קהלת אינם מתאימים]. ותירץ שאפשר שהכונה שהז"ה — בעל המאור מצא כך בנסחת גמרא ישנה הבאה מספרד שמתו מפסח ועד פרוס עצרת. [כמו שכתב האבודרהם שהז"ה מצא כתוב ספר ישן הבא מספרד] כלומר שבמקום מ"ש בגמרא שלפנינו מפסח עד עצרת כתוב שם מפסח ועד פרוס עצרת והיא נסחא ספרדית [וכבר כתב הראב"ד בתמים דעים בהשגותיו על המאור ספ"ק דברכות "ואם נראה בגרסא זו מעט דוחק טוב להעמידה כי נסחא ספרדית היא". וגם הרמב"ן במלחמות סוף ברכות כתב "ספרי ספרד יותר נאמנים מספרינו". אלמא שהראשונים היו מחשיבים נסחת ספרי ספרד וכמ"ש הרמ"ד לונזאנו בריש ספר שתי ידות. ועל זה סמכו דבנסחת ספרד כתוב בש"ס ועד פרוס עצרת כמדובר]. וכ"כ הבית דוד בסי' רעו, עי"ש. ובשו"ת יוסף אומץ סי' סה משמע קצת שהחיד"א חזר בו.

13 [תתצה—תתקמו]

14 כמו שנאמר במשנה (שקלים פ"ג ה"ד ובכורות פ"ט מ"ה, וברע"ב שם) "בפרוס הפסח בפרוס עצרת בפרוס החג", ונתבאר בגמרא בבכורות [נח ע"א], בשם רבי אבהו ש"פרוס" לשון "פלא", דהיינו חמשה עשר יום, שהם חצי משלושים היום שדורשים בהם בהלכות החג קודם החג, ראה בתוס' שם נו ע"ב ד"ה בפרוס.

15 קצ"ע כיון שכשנוריד חמשה עשר יום מארבעים ותשעה יום, ישארו בידינו שלושים וארבעה ימים שלמים, ואף אם נאמר שלגבי אבילות נאמר שמקצת היום ככולו, היה צריך להתיר רק מיום ל"ד לעומר ולא מיום ל"ג, ולמה התירו גם ביום ל"ג בעומר. וראה לקמן בשם הראשונים שכתבו להדיא שאכן רק ביום ל"ד פוסקים מנהגי האבילות. עוד ראה בספר המנהיג שם שכתב שבצרפת ופרובינציא נהגו לישא אשה כבר מיום ל"ב לעומר, וצ"ע מה מקור מנהג זה.

16 הובאו הדברים גם באבודרהם (תפלות הפסח ד"ה כל ארבעה, עמ' רמה), ובשו"ת התשב"ץ [ח"א סי' קעח], ובדרשות הר"י אבן שועיב [דרשת יום ראשון של פסח, מא ע"ד], רבינו ירוחם [נתיב ה ח"ד, דף מד עמודה ד]. צדה לדרך (מאמר ד כלל ג פרק יג, דק"ז ע"ב).

17 [ה"א ט—עה].

18 בארחות חיים (הל' קדושין אות כא) לרבינו אהרן מלוניל (נפטר ה' צ) וברבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב ה ח"ד דף מד) בן דורו (שניהם גורשו מצרפת לספרד בשנת ה'ס"ו) כתבו בתחילת דבריהם שכנראה יש טעות במנהג שהרי בדברי הגמרא נאמר בפירוש שתלמידי רבי עקיבא מתו בכל שבועת השבועות שבין פסח לעצרת. הטעות במנהג נבעה לדעתם מכך שתלמידי רבי עקיבא מתו רק בל"ג ימים מימי ספירת העומר, ולא בימים שאין אומרים בהם תחנון, וא"כ בשבע השבתות, ובשבעת ימי חג הפסח, ובשני הימים בהם חלים ראשי החדשים של אייר לסיון, לא מתו תלמידי רבי עקיבא, ובסך הכל הם לא מתו בששה עשר ימים מתוך ארבעים ותשעה הימים שבין פסח לעצרת, דהיינו שמתו רק בשלושים ושלוש ימים מימי הספירה. אלא שהאנשים טעו וחשבו שבל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא למות. (עי"ש בארחות חיים שהזכיר ג' ימים של ראש חודש, וח' ימים בפסח, ולפי"ז החשבון לא מדויק, אך ראה בביאור הלכה (תצג ד"ה יש נוהגים) שכתב שיש בשבעת השבועות רק ששה שבתות, עי"ש). ובסוף דבריהם הביאו שכנראה המנהג להפסיק את מנהגי האבילות

מסתפרים מל"ג בעומר ואילך שאומרים שאז פסקו מלמות¹⁹. וכך נפסק ברמ"א (סי' תצג)²⁰.

אבל רבים מהראשונים שהזכירו את דברי בעל המאור הנ"ל כתבו שתלמידי רבי עקיבא פסקו למות רק ביום ל"ד בעומר²¹ ולכן ביום ל"ג בעומר עדיין נוהגים במנהגי

הרב משה אייזיק בלוי

דברי תלמיד

בל"ג בעומר מכוסס על דברי בעל המאור שהובאו לעיל. וכ"כ ר' יהושע אבן שועיב (ה"א מ' — ק' בערך) תלמיד הרשב"א בדרשותיו (יום ראשון של פסח ד"ה ולכן נהגו). המהרי"ל שחי כמאה שנה מאוחר יותר (ה"א קטו — קפז) הביא בספר המנהגים שלו (דיני הימים שבין פסח לשבועות ד"ה [ז] ל"ג) את החשבון הנ"ל שלא מתו בימים שאין אומרים תחנון, ולכן מתו רק ל"ב ימים (עיי"ש שכתב שראש חודש אייר הוא שני ימים). ולדעתו זו הסיבה שמפסיקים את מנהגי האבילות בל"ג בעומר ונוהגים בו שמחה, לזכר זה שמתו רק ל"ב ימים. [ונראה שלדעתו צריך לנהוג מנהגי אבילות אחרי ל"ג בעומר, שהרי מתו עד עצרת]. ובביאור הלכה (סימן תצג ד"ה יש נוהגים) סיכם דיש בזה ג' דעות א. שיטת דרשות אבן שועיב, רבינו ירוחם והתשב"ץ והמחבר בשו"ע (תצג א—ב) שמתו עד פרוס עצרת דהיינו עד יום לד לעומר ומקצת הים ככולו ומיום זה פוסקים מנהגי האבילות. ב. שיטת ספר המנהגים, המאירי הרמ"א והגר"א שמתו עד ל"ג בעומר ומקצת היום ככולו, ואז פוסקים מנהגי האבילות. ג. שיטת המהרי"ל (ע"פ דברי הארחת חיים ורבינו ירוחם) שמתו רק בימים שלא אומרים בהם תחנון, וא"כ מתו בין פסח לעצרת ל"ג ימים שלימים, וכנגד הימים הללו קבלו ישראל על עצמם קצת אבילות ל"ג ימים, ועיי"ש שהביא [הרמ"א ו] הביאור הלכה שיש נוהגים ע"פ שטה זו לנכות ממ"ט יום של העומר את ט"ז ימים הראשונים דהיינו מיום שני של פסח עד יום שני של ר"ח אייר שלא נוהגים בהם מנהגי אבילות. ומאז נוהגים ל"ג ימים שלימים במנהגי אבילות עד עצרת. (אלא שיום אחד מהן יש להקל במקצת יום שהוא ככולו ובחרו ביום ל"ג בעומר — ואולי מאיזה טעם. פמ"ג). אלא שאין זה ממש דעת המהרי"ל, שלדעתו נראה שיש לנהוג מנהגי אבילות בין פסח לעצרת, ורק ביום ל"ג בעומר לא נוהגים מנהגי אבילות לזכר זה שמתו רק לב ימים, עיי"ש בדבריו בספר המנהגים (דיני הימים שבין פסח לשבועות, אותיות ג, ז).

19 עיי"ש בבית יוסף.

20 ראה ביאור הלכה (סי' תצג ד"ה ויש נוהגים), שהרמ"א סובר כספר המנהגים הנ"ל שמתו על ל"ג בעומר, וכיון שמקצת היום ככולו, פוסקים מלנהוג מנהגי אבילות בל"ג בעומר, וכמו שכתב הגר"א שם, או שסובר כמאירי.

21 כך כתב רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב ה ח"ד דף מד טור ד) שרק ביום לד לעומר אפשר להפסיק לנהוג מנהגי אבילות, וז"ל "ובהסירך ט"ו נשארו לד' והם לג' שלמים ומגלחים בבקר של ל"ד כי מקצת היום ככלו" [ועיי"ש שסיים "ע"כ אינו מהספר", ולא ברור מה כוונתו]. וכבר הקדימו בזה ר' יהושע אבן שועיב (ה"א מ' — ק' בערך) תלמיד הרשב"א בדרשותיו (יום ראשון של פסח ד"ה ולכן נהגו). וכ"כ התשב"ץ (רבי שמעון בן צמח, נפטר רד) בכמה מקומות (מגן אבות על אבות פ"א מ"א, שו"ת תשב"ץ סי' קעח, מאמר חמץ אות קמ) שרק מיום לד אפשר להפסיק מנהגי אבילות כיון שמתו עד יום לד לעומר, כולל יום לד, ומקצת היום ככולו. [ועיי"ש בשו"ת שסיים "ומה שאמרו שנוהגים מנהגי עד אבילות עד ל"ג בעומר ולא ל"ד לפי שיום ל"ד אינו שלם"].

אבילות, וכך נפסק בבית יוסף²² ובשו"ע (סימן תצג סעיפים א–ב)²³, ולדבריו לכאורה אין לנהוג ביום לג בעומר שום מנהגי שמחה²⁴.

בדברי הראשונים ובספרי הפסק שהזכרנו, לא נאמר שיום זה הוא יום שמחה, ולא הובא מנהג מיוחד או דין מיוחד ליום ל"ג בעומר. מלבד זה שכיון שלדעתם פסקו תלמידי רבי עקיבא למות ביום זה, אין לנהוג מיום זה מנהגי אבילות שנוהגים בהם בימי הספירה.

במאירי הנ"ל כתב שכיון שבל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא למות "נוהגים שלא להתענות בו". מאוחר יותר כתבו בעלי מנהגי אשכנז ובראשם המהרי"ל²⁵ (דיני הימים שבין פסח לשבועות, אות ז), של"ג בעומר הוא יום שמחה, ואין לומר בו תחנון ואסור להתענות בו²⁶. והובא להלכה בדרכי משה לרמ"א (סי' תצג סק"א וסק"ג, וסי' קלא סק"ז) וז"ל "ומרבים בו משתה ושמחה קצת, וכ"כ מהרי"ל והמנהגים". ונפסק בהגהותיו לשו"ע (סי' תצג סעיף ב, ובסי' קלא סעיף ו). גם בספרים הללו לא הוזכר קשר בין יום זה לתנא רבי שמעון בר יוחאי.

22 [רמח-שלה].

23 ע"ש בשו"ע (תצג סעיף א) שרק מיום לד בבוקר מפסיקים לנהוג מנהגי אבילות. וכמו שכתב הביאור הלכה (סימן תצג ד"ה יש נוהגים) בדעתו.

24 ועיין במהריק"ש [בן דורו של הב"י [רפ-שע] בספרו ערך לחם על השו"ע (סי' תצג) "ואיך שיהיה מנהגם של ישראל תורה, ואין לבטל מה שנהגו בכל תפוצות הגולה לעשות יום לג בעומר יום שמחה". וראה גם בשדי חמד (ח"ו, מערכת ארץ ישראל, עמ' 140) במכתב (נכתב לפני כ-130 שנה) של רבני טבריה "מקובל בידינו ושמענו ונדעם שמרן הבית יוסף וגדולי דורו היו עולים למירון מקום קבורת רבי שמעון בר יוחאי וששים ושמחים ביוםא דהילולא דיליה", אך לא נמצאה אסמכתא נוספת לדברים הללו.

25 [קטו-קפז], וז"ל "ל"ג בעומר לעולם הוא י"ח באייר. ובשחרית אין אומרים תחינה. במגנצא ובוורמיישא אומרים תחינה בל"ג בעומר וכו', ועושין ביום ל"ג בעומר יום שמחה". [עייין לעיל בהערות שהבאנו את המשך דבריו ושיטתו למה נקבע יום ל"ג בעומר]. והובא גם בספר המנהגים לרבינו אייזיק טירנא [עמ' ע וקסז], ובמנהגי מהר"א קלוזנר [סי' קל].

26 וכ"כ המהר"ם מרוטנבורג [תתקפ-ה"א נג]. ועיין בפרי חדש [תצג סעיף ב] שהקשה למה נהגו להרבות בשמחה ביום ל"ג בעומר, ואם משום שפסקו מלמות מה בכך הרי לא נשאר אף אחד מהם וכולם מתו, ומה טיבה של שמחה זו. ותירץ ששמחים על התלמידים שהוסיף אח"כ רבי עקיבא שלא מתו, ראה לקמן. ובשו"ת שם אריה (ח"א סי' יד) כתב שהתירוצ דחוק שהרי לא היתה סיבה שימותו התלמידים האחרים שלמדו רק אחר כך מרבי עקיבא בגלל עון התלמידים הראשונים, וא"כ אין זה טעם לשמחה. ותירץ השם אריה באופן אחר שלא מתו כולם בשנה אחת, ובכל שנה מתו חלק מהתלמידים בין פסח לעצרת, וכיון שמתו עד יום ל"ג בעומר היו עושים את היום הזה ליום טוב כיון שכשהגיע ל"ג בעומר הם כבר היו בטוחים שלא ימותו בשנה זו ולכן היו שמחים. ולכן אנחנו עושים את הזה ליום משתה ושמחה, לזכר זה ששמחו בו כל שנה.

[ועי"ש עוד שהקשה שהוא תרתי דסתרי ששמחים ולא אומרים בו תחנון, ואעפ"כ אין מסתפרין אלא עד ל"ד ונראה כתרתי דסתרי. וכתב שלפיכך מי שנהג בעצמו להסתפר בל"ג אין מוחין בידו. ועיין בביאור הלכה שם ד"ה ויש נוהגין שכתב שלדעת הרמ"א פסקו למות ביום ל"ג בעומר ודלא כדעת

יום לג בעומר והקשר של יום זה לרבי שמעון בר יוחאי בספרי תלמידי האר"י

בספרי המקובלים לרבינו האר"י²⁷ וגוריו, הובא מעשה שהיה עם האר"י, והוא מקור ענינו של רבי שמעון בר יוחאי בל"ג בעומר. [יש לציין שחלק מספרי האר"י ותלמידיו הודפסו זמן רב אחרי פטירתו. בהמשך הדברים יוזכרו בעיקר שני ספרים, א. פרי עץ חיים לר' חיים וויטאל שהודפס לראשונה בשנת תקמ"ב ע"פ ר' נתן שפירא²⁸. ומהדורא אחרת שונה שהודפסה בשנת תקמ"ה ע"פ ר' מאיר פאפירוש תלמידו של ר' יעקב צמח. ב. ספר שער הכוונות (נקרא גם שמנה שערים) שנכתב ע"י ר' שמואל וויטאל, שהודפס לראשונה בשנת תרי"ב].

מעשה זה הוזכר בספרי הפסק מגן אברהם²⁹ (קלא סקי"ז ותצג סק"ג בקיצור), וכ"כ בעטרת זקנים (סימן תצג)³⁰, ובחיד"א³¹ בברכי יוסף (תצג סק"ד) ובשאר ספריו³².

וכך נאמר בספר שער כוונות [בשמונה שערים, בענין ספירת העומר] לרבי שמואל, שהעתיק לשון אביו רבי חיים ויטאל³³ "ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר על קברי רשב"י ורבי אלעזר בנו, אשר קבורים בעיר מירון כנודע³⁴, ואוכלים ושותים ושמחים שם, אני ראיתי למורי ז"ל, שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג לעומר, הוא וכל אנשי ביתו, וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא. וזה היה בפעם הראשונה שבא ממצרים³⁵ אבל איני יודע, אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אחר כך.

המחבר שהרי חלקו בזה הראשונים, וכנ"ל ע"ש, ומתיישבת קושית הפרי חדש שרק לדעת הרמ"א יש לשמוח ביום זה, אבל לדעת המחבר באמת אין זה יום שמחה].

27 [רצד-שלב].

28 חלק מדברי הפרי עץ חיים מהדורא זו נלקח מתוך ספרו של ר' נתן שפירא "מאורות נתן" שעדיין לא הודפס, אך יש לציין שקטע זה אודות רשב"י לא נמצא בכת"י של ה"מאורות נתן".

29 [שצז-תמג].

30 לרבי מנחם מנדל אויערבאך [שפ-תמט].

31 רבי חיים יוסף דוד אזולאי [תפד-תקסו].

32 ראה לקמן.

33 [שג-שפ].

34 ראה בבא מציעא פד ע"ב, ובגירסת הערוך (ערך מרן ב) לר' נתן ב"ר יחיאל (ד"א תשצח-תתע) והכפתור ופרח (פ"א מסלול ב) לרבי אשתורי הפרחי מהראשונים. וכך נאמר להדיא בסוף האידרא זוטא שבפרשת האזינו (רצה ע"ב-רצו ע"ב), ודלא כגירסא "טרוניא". וכ"כ בפסיקתא דרב כהנא פרשת ויהי בשלח (מנדלבוים, ניו יורק תשכ"ב — פ"א כג, ומהדורת מקיצי נרדמים, בוכר — פ"א אות רלז ואילך, ע"ש הערות רמד ורמו, וראה קהלת רבה פ"א א [ב], ותנחומא (בוכר) פקודי ז). בספר חזיונות בהוצאה החדשה [הוצאת שו"ת להרה"ג המ' ר' עזריאל מנצור] הוכיח בהערה 19 (מקור חיים) עמ' יב, שסיפור זה היה בשנת שכ"ח, לפני שעלה האר"י לצפת והתיישב בה בשנת ש"ל. וכמו שכתוב בסיפור המקביל בפרי עץ חיים (קכד ע"ב) "אני ראיתי למורי ז"ל שהלך זה שמונה שנים עם אשתו ועם בני ביתו וכו'". ונכתב ע"י ר' חיים ויטאל בשנים של"ה-של"ו, ושמונה שנים קודם לכן היינו בשנת שכ"ח. ואתי שפיר שכתב שלא ידע אם האריז"ל היה בקי בחכמה

והה"ר יונתן שאג"ש העיד לי, שבשנה הראשונה, קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל, שהולך את בנו הקטן שם, עם כל אנשי ביתו, ושם גילו את ראשו, כמנהג הידוע, ועשה שם יום משתה ושמחה.

גם העיד הה"ר אברהם הלוי, כי בשנה הנזכרת הלך גם הוא שם, והיה נוהג לומר בכל יום ויום בברכת תשכון וכו', נחם ה' אלוקינו את אבלי ציון וכו', וגם בהיותו שם אמר נחם ה' אלוקינו וכו'. ואחר שגמר העמידה, אמר לו מורי ז"ל, כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה, עומד על קברו, ואמר לו, אמור לאיש הזה אברהם הלוי, כי למה אומר נחם ביום שמחתנו³⁶, והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב, ולא יצא חדש ימים, עד שמת לו בן אחד, וקבל עליו תנחומין.

וכתבתי כל זה, להורות כי יש שורש במנהג הזה הנזכר. ובפרט, כי רשב"י ע"ה, הוא מחמשה תלמידיו הגדולים של רבי עקיבא, ולכן זמן שמחתו הוא ביום ל"ג לעומר, כפי מה שבאר לעיל³⁷ ביום ל"ג לעומר. עד כאן לשונו.

כאמור מעשה זה עם רבי אברהם הלוי מוזכר במגן אברהם ובעטרת זקנים ולא הוסיפו על דבריו, ולא כתבו שרשב"י נפטר בלג בעומר.

מהדברים הללו מבואר שיום ל"ג בעומר הוא יום שמחתו של רבי שמעון בר יוחאי כיון שהוא היה מחמשת תלמידיו של רבי עקיבא שנסמכו אחרי פטירת תלמידי רבי עקיבא האחרים, וזה היה כנראה בל"ג בעומר, כמו ששמע בקטע הקודם שם³⁸, וזו הסיבה לשמחה ביום זה ולעליה על קברו. ובהמשך דברינו נאריך בטעם שמחתו של רשב"י.

הנפלאה, שהרי התחיל להשיגה בסוף שנות שהותו במצרים, (כמו שכתוב בספר חזיונות ח"ד סי' א, ובהקדמת מהר"ו לפרי עץ חיים. ואח"כ הגיע האר"י לצפת באמצע שנת ש"ל (כמו שכתוב בספר עץ חיים דף ה ע"ב, שבא מצרים שנתיים לני פטירו אנוס ע"פ הדיבור), ולמד עמו ר' חיים וויטאל בשנים של"א — של"ב, עד פטירת האר"י ז"ל, ובשנים הללו לא זזה ידו מתוך ידו, כמו שכתב בהקדמת שער ההקדמות דף ד ע"ד.

36 כך מודפס, וראה לקמן שהגירסא הנכונה היא "ביום שמועתינו".

37 כוונתו לקטע הקודם שם "ובבא יום ל"ג בעומר אז נתגלה קטנות בשם וכו' [מבאר שם ע"פ הקבלה] והנה אחר הקטנות בא שמן הגדלות וכו' ולכן סמך אחר כך רבי עקיבא את חמשה תלמידיו הגדולים וכו' ואלו נתקיימו בעולם והרביצו תורה ברכים. ובאופן ברור יותר נכתב בקטע מקביל בספר ארחות צדיקים לר' חיים שלמה פירננדס דיאש [שהודפס בשנת תק"ל ומעותקים ממנו קטעים בשם ר' חיים וויטל מספר הכוונות שהודפס בשנת ש"פ — שנת פטירת ר' חיים וויטאל] "ובבא יום ל"ג לעומר אז סמך אחר כך רבי עקיבא את חמשת תלמידיו הגדולים", וכך נאמר גם להדיא בספר משנת חסידים וכדלקמן.

38 ראה הערה קודמת.

האחרונים שכתבו שרבי שמעון בר יוחאי נפטר בלג בעומר

בתקופה מאוחרת יותר כמאה שנה ויותר אחר פטירת רבי חיים ויטאל ובנו רבי שמואל, מצינו בכמה ספרים חשובים דבר שלא הודפס קודם לכן, שרבי שמעון בר יוחאי נפטר בלג בעומר, והוא יום ההילולא שלו, וזה הטעם לעליה לקברו ולשמחה ביום זה. וברצוננו לברר את מקור דבר זה.³⁹

הסוברים שרבי שמעון בר יוחאי נפטר בל"ג בעומר, הם רבי יהונתן אייבשיץ⁴⁰ בספרו יערות דבש (ח"ב דרוש יא) בהספד שנאמר שנאמר באלטונא בשנת תקכ"ג⁴¹ וז"ל (בד"ה וקאמר) "יום ל"ג בעומר הוא יום הילולא דרשב"י כי מת אז, והיה למעלה הילולא "הנערה באה אל המלך", וראוי לכל איש הירא וחרד לשום אל לבו יום ההוא לשוב בתשובה, כי זכות רשב"י מסייעת להבא לטהר, ולא לבלות זמן בעוונותינו הרבים בהבלי עולם, אשר הוא לצדיק לצער".⁴²

אף החיד"א כתב בברכי יוסף (תצג סק"ד), "גם כתבו⁴³ דפטירת רשב"י היה יום ל"ג בעומר והוא יומא דהילולא דיליה" [וכ"כ במורה באצבע אות רכ"ג, אבל בספריו מראית עין וטוב עין חזר בו וכתב שיום ל"ג בעומר אינו יום פטירת רשב"י, ולהלן נביא את דבריו]. ובבני יששכר (מאמרי חודש אייר מאמר ג אות ב) כתב שרשב"י נפטר בל"ג בעומר ומסתמא גם נולד ביום זה כי הקב"ה ממלא את שנות הצדיקים מיום ליום.

39 שהרי תאריך פטירה זה של רשב"י [שנפטר לפני 1900 שנה] לא הוזכר בטור ובשו"ע או"ח סי' תקפ שבו מפורטים תאריכי פטירה של הקדמונים והתנאים. וכ"כ לא הוזכר תאריך זה בדברי הקדמונים והראשונים הנמצאים בידינו, כיום פטירתו וכו"ל. אלא רק לפני 275 שנה כמפורט לקמן.

40 [תנ-תקכד], ח"ב זה של ספרו הודפס בשנת תקמב.

41 בדבריו שם מספיד רבי יהונתן בין השאר את רבי דוד מירל'ש פרנקל מברלין, בעל מחבר ספר קרבן העדה על הירושלמי שנפטר בכ"ב סיון תקכ"ב.

42 נראה שהראשון שמזכיר בשמו באופן ברור שרשב"י נפטר בל"ג בעומר (מלבד הגרסאות בפרי עץ חיים שנדון בהם לקמן, וספר חמ"י המובא לקמן), הוא רבי יהונתן אייבשיץ. סמוך לזמן זה נכתבו הדברים גם בספר ארחות צדיקים (ח"ב אות ע — עומר, עמ' ל ע"ב, הודפס בשנת תק"ל בסלוניקי) לרבי חיים שלמה פירנאנדיס דיאש "אמר המגיה — יען נמצא כתוב בספרן של ראשונים שביום ל"ג בעומר נפטר רשב"י ע"ה, על כן נהגו חסידים ואנשי מעשה בליל זה להיות נעורים ונגזלה שנתם מעיניהם, והיו מספרים כל אותו הלילה בשבח יקר וגדולה של האדון רשב"י, במאמרים המובאים בזהר הקדוש אחת הנה ואחת הנה. על כן אמרתי הנה מה טוב ומה נעים לרשום אותם בכאן איש על דגלו כדי לזכות את ישראל ולחבר את האהל להיות אחד. וזה סידורו בתחילה ישירו בשמחה בקול רינה ותודה הפיוט של בר יוחאי", ואח"כ מביא את הקטעים מהזהר שצריך ללמוד. [דברים אלו שנאמרו בשם "המגיה", הם דברי המחבר עצמו, (ולכאורה נראה שנכתבו ע"פ דברי החמ"י, המובאים לקמן), שלא כשאר הדברים המובאים שם בשם רבי חיים ויטאל — כך נכתב במבוא של ספר ארחות צדיקים ח"ב שנדפס מחדש ע"י מכון שובי נפשי של הרה"ג המ' עזריאל מנצור בעמ' 75]. דברי ספר ארחות צדיקים הנ"ל הובאו בספר קמח סולת להרב יהודה עלי שהודפס לראשונה בשנת תקנח.

43 אולי כוונתו לספר חמ"י שלא רצה להזכירו בשמו.

גם רבי צדוק הכהן מלובלין כתב בפרי צדיק (ל"ג בעומר וסיום הש"ס — אחרי פרשת אמור, ובספר פוקד עקרים אות ו) שרשב"י נסתלק ביום זה, והוא יום ההילולא שלו, והאריך בביאור ענין זה⁴⁴.

וכ"כ הגרש"ז בעל התניא⁴⁵, (ספר תקסב עמ' תלא, ובסידור דא"ח שער הל"ג בעומר, ועוד). אף שבשו"ע שלו לא הזכיר שום קשר בין רשב"י לל"ג בעומר, וצ"ע. ובדברי נחמיה לתלמיד בעל התניא (או"ח לד אות ז סק"ז) נאמר "אך המפורסמות אינם צריכים ראיה שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות על הלולא דרשב"י בל"ג בעומר, ומסתמא יש מקור לזה בזהר או בכתבי האר"י ז"ל⁴⁶".

ורבי אברהם דאנציג⁴⁷ כתב בחיי אדם (כלל קלא סעיף יא) "אמר לי הרב רבי שמעון מורה צדק דקהלתנו וכו' ל"ג בעומר הוא יום הלולא דרשב"י, ולכבודו נוהגין קצת שמחה". אך אין זה מוכיח שסובר שנפטר ביום זה, שהרי כתב לשון הילולא — שמחה, בלבד ולא כתב מה טעם השמחה, ואפשר לומר שהיא מטעם אחר, וכדלקמן.

ובספר הילולא דרשב"י שחובר ע"י הרב המקובל ר' ישעיה אשר זליג מרגליות זצוק"ל (דבריו הועתקו בספר טעמי המנהגים)⁴⁸ במהדורה האחרונה המודפסת היום⁴⁹ כתב (עמוד פ סקל"ט) שרבינו עובדיה מברטנורא והשל"ה טוענים שרשב"י נפטר בל"ג בעומר. והמתבונן ישתומם היכן נאמר כן בשל"ה וברע"ב. [ואף במכתבו של רבינו עובדיה מברטנורא משנת רמט, הנוסח מקורי הוא "כח אייר", ומדבר שם על העליה לקבר שמואל הנביא ביום פטירתו⁵⁰] ובצדק לא הוזכרו הר"ע מברטנורא והשל"ה בספר הילולא דרשב"י מהדורה הראשונה [שנת תש"א עמ' יב סק"א]⁵¹.

לאחר חקירה רבה נראה שהמקור המודפס הראשון הוא דברי ספר "חמדת ימים" שהודפס לראשונה בשנת תצ"א וז"ל בחלק מועד (פרק ב ליל לג) "מצאתי כתוב בספר הקדמונים⁵² שיום ל"ג בעומר הוא יומא דאתפטר רשב"י ע"ה מן עלמא, ונוהגים לקבוע

44 ראה לקמן.

45 [תקה—תקעג].

46 ולא מצאנו.

47 [תקה—תקפא].

48 כפרק שלם על רשב"י במהדורות אשכול, שכתב בנו ר' שלמה אליעזר מרגלית זצוק"ל, ע"פ ספר אביו "הילולא דרשב"י".

49 [הוצאת ד' שלום שנת תשס"ד].

50 ולא כמו שכתוב ב"הילולא דרשב"י". ובדקנו בכל מהדורותיו של דרכי ציון בהם מופיע מכתב זה, ובכולם כתוב כח אייר ולא ית אייר. ובמהדורת קסט מופיע בפירוש "שמואל הנביא".

51 שהיא המהדורה היחידה שיצאה ע"י המחבר עצמו ר' אשר ישעיה זליג מרגליות. והדברים ברורים, והארכנו בזה בעלון עלים לתרופה שהודפס בסוף קיץ שנת תשס"ג.

52 יתכן שהכוונה לספר פרי עץ חיים שהיה עדיין בכת"י, ובאחת מנוסחאותיו כתוב "וטעם שמת רשב"י ביום זה" ראה לקמן שנראה שגרסא זו משובשת. עוד יתכן לומר שמדפיסי הפרי עץ חיים הושפעו מספר זה.

בליל זה לימוד ברזין דחכמתא דיליה ובאדרא זוטא, וששים ושמיים⁵³ בהילולא דיליה⁵⁴, אשרי אנוש יעשה זאת". ספר זה חמדת ימים ידוע כספר שלמדו בו רבים מגדולי ישראל, אך היו רבים שעזרו עליו וחשדהו בשבתאות, לא נכנס לפולמוס זה, אך ברור שקשה להתבסס על דבריו בדבר שאין לו מקור קדום אחר⁵⁵.

הגרסא המוטעת בספר פרי עץ חיים

בספר פרי עץ חיים [שנערך ע"י מה"ר מאיר פאפירוש בעמח"ס אור הישר, ואור צדיקים] במהדורות המודפסות היום, (שער ספירת העומר פ"ז) מובא המעשה עם רבי אברהם הלוי תלמיד האר"י וסיים "נראה מכל זה שיש שורש ליציאה זו. והטעם שמת רשב"י ביום ל"ג בעומר, כי הוא מתלמידי רבי עקיבא הנ"ל, שמתו בספירת העומר הנ"ל".

גרסא זו בפרי עץ חיים אינה נכונה, שהרי לא יתכן לומר שרבי שמעון בר יוחאי נפטר בל"ג בעומר מפני שהיה מתלמידי רבי עקיבא שמתו בימי הספירה שלא נהגו כבוד זה בזה, וכבר נתקשה בזה בשו"ת דברי נחמיה לתלמיד בעל התניא (או"ח לד אות ז'), ומסקנתו שקטע זה בפרי עץ חיים הוא טעות סופר. והחיד"א קדם לו בזה בספרו האחרון [שחיבר כשנה לפני פטירתו] "מראית עין" (ליקוטים סי' ז אות ח) "מה שכתבתי בברכי יוסף שיש שכתבו שפטירת רבי שמעון בר יוחאי היתה בל"ג בעומר, כן כתב בפרי עץ חיים, אך כבר נודע שבנוסחאות כתבי האר"י היה ערבוב וטעויות סופר, והנוסחא האמיתית היא נוסחת ח' שערים שסידר מהר"ש ויטאל, ובשער הכוונות האריך, וכתב של"ג בעומר הוא יום שמחת רשב"י, ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י"⁵⁶.

53 והוא לכאורה הראשון שכותב שיום שמת בו צדיק [יארצייט] הוא יום ששים ושמיים בו, ודלא כמו שהוכיחו החתם סופר השואל ומשיב והשם אריה באריכות [הובאו לעיל] מדברי חז"ל והפוסקים שיום זה הוא יום שיש להתענות ולהצטער בו, ורק בשמים יש ביום זה שמחה וכדאיתא במועד קטן (כה ע"ב).

54 והוא הראשון שקורא ליום זה "הילולא דרשב"י". ובזהר (אידרא זוטא) הוזכר המושג הילולא רק על שעת הפטירה ממש של רשב"י. אמנם מצאנו באגרת מספרת משנת תנ"ג שהיא פירוט קברות הצדקים שבארץ ישראל שנאמר שם "מירון" — למעלה מערת אדונינו התנא האלוקי רבי שמעון בן יוחאי ובנו רבי אלעזר ורבי יצחק תלמידו בפתח המערה, ועל המערה עצמה בית גדול ושם הולכים בכל שנה כל יושבי עיר הקודש צפת תוב"ב אנשים ונשים וטף ביום ל"ג לעומר ונשארים שם שבעה ימים ואין אומרים בהם תחנון והם נקראים הלולא דבי רבי שמעון, וכו' — מובא לקמן. [אמנם הלשון "הילולא דבי רבי שמעון" משמע שהוא יום שמחה של בית מדרשו על תחילת לימודו אצל רבי עקיבא וסמיכתו כתלמידו — ראה לקמן, ורק בדברי החמ"י נאמר "הילולא דיליה"] עיי"ש שבאנו בשם אגרת משנת רפ"ב שאז היו נוהגים ללכת לקבר רשב"י בפסח שני — י"ד אייר, ולהשאר שם יומיים בלבד.

55 [ראה מאמרי בקובץ בית אהרן וישראל גליון קיב, ניסן-אייר תשס"ד מעמ' קסא]

56 [והעלה בדבריו שיש טעם אחר לשמחת רשב"י כמו שכתב שם ובשו"ת טוב עין סי' יח, ראה להלן]

אף הבן איש חי בספרו בשו"ת רב פעלים (סי' יא) הסכים לדברי החיד"א⁵⁷, והוסיף גם בספר פרי עץ חיים לא נזכר דבר זה בכל הדפוסים. ובאמת בדקנו ובמהדורא הראשונה של הפרי עץ חיים [קארעץ שנת תקמ"ב, שהודפסה כאמור ע"פ ר' נתן שפירא] יש גירסא שונה, "כי גם רשב"י היה מתלמידי רבי עקיבא והוא שמח בל"ג בעומר". ולא הוזכר שם שמת בל"ג בעומר. וכן מוכח במגן אברהם ובעטרת זקנים הנ"ל שהתבססו בדבריהם על ספר הכוונות שהוא ספר פרי עץ חיים, שהיה ספר הכוונות היחיד שהיה בכתב יד לפני רבותינו האחרונים במדינות אשכנז. שהרי הזכירו את המעשה הנ"ל עם רבי אברהם הלוי, ולא כתבו שמת רשב"י, ובהכרח שבגירסתם לא נאמר כן⁵⁸.

מה הביא למעוות במהדורות המודפסות של הפרי עץ חיים

הגיע לידינו כתב היד של הפרי עץ חיים שנכתב לפני שנת תעב, והיה בספרייתו של הרב דוד אופנהיים⁵⁹, וממנו ניתן ללמוד מה מקור טעותם של הדפוסים המאוחרים של הפרי עץ חיים.

וכך נאמר שם בגירסת הסיפור הנ"ל "אמר לו לאיש הזה שלמה הוא אומר נחם ביום שמחתי. וטעם שמ/ רשב"י ביום ל"ג לעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא שהוא שמ/ ל"ג בעומר, וכו' ונראה מכל זה כי יש שורש בו".

ונראה שהמדפיסים או אחד המעתיקים של הפרי עץ חיים טעו וחשבו ופתחו את המילה שמ/ — שמת רשב"י, ובאמת צריך לומר שמחת רשב"י⁶⁰. גם בכת"י נוסצו של פרי עץ חיים [שנת תיא] נכתב "וטעם שמח רשב"י". והן הן הדברים.

57 וכ"כ הבן איש חי גם בספרו "דעת תבונות" דף ד ע"א.
58 בספר אוצרות ירושלים (מאסף וקובץ רבני, חלק קצד שנת תשל"ו) במאמרו של הרב יעקב חיים סופר (מאמר תקס, עמ' תתתרצח) כתב בשם ספר דברי תורה (ח"ג סי' פג) לאדמו"ר ממונקטש (בעל מנחת אלעזר) שהביא את דברי זקנו מהר"ש שפירא בשו"ת שם שלמה כת"י כתב "ומה שאין אומרים נפילת אפים בל"ג בעומר לא משום שמת בו רשב"י, רק משום שבו פסקו תלמידי רבי עקיבא למות כמבואר בשו"ע סי' תצג ובט"ז סק"א וסק"ב ובפמ"ג שסוכן מבואר בכוונות האריז"ל "ובבוא ל"ג בעומר נתגלה שם וכו' וזהו ל"ג בעומר כי בהתגלות שם זה פסקו למות כי רחמים הוא" עד כאן לשונו הקדוש, הרי דמחמת שבו פסקו למות תלמידי רבי עקיבא עושים השמחה בל"ג בעומר, אבל לא מחמת שמת בו רשב"י, עכת"ד. ותמה שם הרב סופר בספר אוצרות ירושלים למה לא הזכיר הגאון מהר"ש את דברי סבו הבני יששכר [מאמרי חודש אייר מאמר ג אות ב], שרשב"י נפטר בל"ג בעומר. ועוד הביא שם באוצרות ירושלים שבספר שער יישכר (מאמרי חודש אייר מאמר גל עיני אותיות א ו ח יג כג, כתב שרשב"י נפטר בל"ג בעומר, ולא הזכיר את דברי סבו מהר"ש שהוא עצמו הביא בספר דברי תורה שבו משמע שסבו שלא נפטר רשב"י בל"ג בעומר (ועיי"ש בדברי תורה בסוף סי' מו וצ"ע בזה). עוד שולח שם באוצרות ירושלים לספר ארץ חיים לר' חיים סתהון (או"ח סי' תצג) שהאריך בזה. ועיי"ן גם ביפה ללב ח"ג סי' תצג אות א, ובספר ציון לנפש חיה.
59 אוקספורד — נובייאור — OPP.1390071, העתק בספריה הלאומית במתצב"י מס' 17441, תודה על רשותם לפירסום זה.

60 וסמך כנראה הסופר שהקורא יפתח את המילה ע"פ מה שכתוב לעיל "ביום שמחתי".

גם כשן אל ההולכי על כרמי ישיב ואל ישיב ביריחו כחם לך אעורר אתי לחור נא לה נהייה
 שנים שהיה שם אלם אשוק וביד ג' ימים בהם גם העיר הלא יג כי הוא היה יעקב ואשר חזין
 חמול ובמכת השמן וכסמים התקלה הלא שור נא לה שם ישיב ע' הקור שם הלא לא שונה
 טופה הוא אעורר שם ביום שצאתי וטעם ש/י' ביום לך לפעור כי הוא שמואל רץ להווא
 ש' לך לפעור לכן הוא יהיה נעשה ביד וכן היה לא יג חז' ע' שמואל הלא וקלסם שמואל
 נהיה וטעם כ' ש' ו

כת"י פרי עץ חיים בו מופיע "וטעם שם" רשב"י

גם בכת"ק (אוטוגרף) של ר' חיים ויטאל עצמו [שעותק שלו]⁶¹ הגיע לידינו ואומת
 באופן ברור ככתב ידו, עם הערות בכת"י מבנו⁶² ולא הודפס מעולם, הלשון כמעט זהה
 ללשון שער הכוונות [בשמונה שערים] שכתב בנו ר' שמואל ויטאל, שהבאנו לעיל. ולא
 הוזכר כלל מת רשב"י ביום זה וכלל לא הוזכר שם הקטע "וטעם שמחת [שמת] רשב"י
 וכו'" שכתב בספר פרי עץ חיים.

הגרסא אמיתית בספר שער הכוונות בכת"ק של ר' שמואל ויטאל, מאומתת ע"י
 כת"ק של אביו ר' חיים ויטאל

דבר מעניין נוסף שמתברר לראשונה ע"י כת"י (אוטוגרף) זה של ר' שמואל ויטאל⁶³
 בשער הכוונות [שמונה שערים], שיש טעות בפענוח של כל המדפיסים של ספר שער
 הכוונות⁶⁴ שלפי הכת"י שלפנינו הנוסח הנכון הוא "אמר לו מורי [האר"י] ז"ל [לרבי
 אברהם], כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה, עומד על קברו, ואמר לו, אמור אל האיש
 הזה אברהם הלוי, כי למה אומר נחם ביום שמועתינו"⁶⁵. ולא "ביום שמחתינו" כמו

61 נמצא בבה"ס הלאומי.

62 שהיא הוכחה כפולה, שזיהו בכת"י זה הן את כת"י ר' חיים ויטאל, והן את כת"י בנו.

63 נמצא בספרית חב"ד בקראון הייטס — ניו יורק.

64 שהודפס כאמור בשנת תרי"ב.

65 ושני חדושים בדברים הללו — א. הלשון "שמועתינו" שלא מצינו כדוגמתה בענין זה. ב. "שמועתינו"
 בלשון רבים, ומבואר שאין זו שמחה אישית של רבי שמעון אלא שמחה משותפת לו ולחביריו
 שנשמכו ביום זה ו"שמועה" לשון לימוד (ראה עירובין סד ע"א). ויש שטענו להיפך שהכוונה במילה
 "שמועתינו" ליום פטירה, וכלשון הגמרא "שמועה רחוקה" (ראה עירובין מו ע"א).

[illegible]

כתב יד קדשו של רבי שמואל ויטאל שכתב **שמועתינו** ולא כנדפס בדפוס ראשון **שמוחתינו**

[illegible]

כתב יד רבי חיים ויטאל שגס בו כתוב **שמועתינו**

שמודפס לפנינו. וכך נמצא גם בכת"ק (אוטוגרף) של ר' חיים ויטאל⁶⁶, בספרו שלא הודפס מעולם, שעל פיו חיבר בנו את ספר שער הכוונות⁶⁷.

דעות שונות מה היה ביום זה שהוא יום שמחתו [שמועתו] של רשב"י, אם הוא לא יום פטירתו

כבר ביארנו שבדברי רבי חיים ויטאל משמע שיום זה הוא שמחתו [שמועתו] של רשב"י כיון שאחרי מיתת תלמידי רבי עקיבא, נסמך רשב"י יחד עם ארבעה תלמידים נוספים, או שביום זה התחילו ללמוד אצל רבי עקיבא, וכמו שנאמר ביבמות (סב ע"ב). וכך כתב החיד"א בשו"ת טוב עין (סי' יח) "ויום ל"ג התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו' ויאור להם שתחזור התורה ולכך עושים שמחה". וכע"ז בספרו מראית עיין שם. והקדימו רבי חזקיהו די סילוא⁶⁸ בספרו פרי חדש (תצג סעיף ב) שכתב "אפשר שהשמחה היא על אותם תלמידים שהוסיף אחר כך רבי עקיבא שלא מתו"⁶⁹, והמשנת חסידים לרבי עמנואל חי ריקי⁷⁰ כתב (במסכת אייר-סיון אותיות ד-ו) "וביום ל"ג בעומר וכו' פסקו מלמות וכו', וסמך אז חמשה תלמידים אחרים וכו'⁷¹, ולימד להם תורה, ועל ידם ועל ידי רבי שמעון בן יוחאי שהיה אף הוא תלמידו נתקיים העולם ולפיכך אין להתאבל ביום זה כלל על החורבן שלא יענש, אלא מצוה לשמוח שמחת רבי שמעון בן יוחאי, ואם דר בארץ ישראל ילך לשמו על קברו"⁷². ולפי"ז אין יום זה קשור רק

66 עותק שהגיע לידינו ונמצא בידי פרטיות, ומספרו בספריה הלאומית במתצב"י מס' 71911 (נקרא "עץ חיים" ואינו העץ חיים המודפס כיום).

67 כנראה שהיו ביד המדפיס של שער הכוונות [בשנת תרי"ב] לר' שמואל ויטאל [או לכותב כתב היד ממנו הודפס הדפוס הראשון] ספרי הפרי עץ חיים ושאר כתבי האר"י שנכתבו והודפסו בשנים הקודמות, ויתכן ששינה את המילה הנוכחית מפני ששם לא הובאה לשון "שמועה", בדברי רשב"י שנאמרו להאר"י, אלא לשון "שמחה" בלבד. [וכן כעין זה בזמר לסעודת הבוקר מהאר"י אחרי "הקטע" רבו יתיר יסגי" שינה והפסיק במים אחרונים ורק את"כ הביא את סוף הזמר "ידי אסחי אנא" וכו', ולא הביאו ברצף אחד]. אמנם בארחות צדיקים (ח"ב דף ל ע"א) לר' חיים שלמה פיראנדיס דיאש, שהודפס בשנת תק"ל כתוב "כי למה אומר נחם ביום שמחתנו", ואולי זה מוכיח שביד המדפיסים היה כת"י משובש שהיה כתוב בו "שמחתנו", ודלא כמו שהבאנו למעלה שבכת"י ר' חיים ויטאל ובכת"י ר' שמואל ויטאל כתוב בפירוש — "שמועתנו", וצ"ע.

68 [תיט-תנח].

69 עי"ש שהקשה על דברי הרמ"א (שם תצג סעיף ב) שנהגו להרבות בשמחה ביום ל"ג בעומר, מה הטעם לשמחה זו, ואם משום שפסקו מלמות מה בכך הרי לא נשאר אף אחד מהם וכולם מתו, ומה טיבה של שמחה זו. ותירץ ששמחים על התלמידים שהוסיף אח"כ רבי עקיבא וכו"ל. ולעיל הבאנו תירוץ אחר בשם שו"ת שם אריה ח"א סי' יד.

70 [תמז-תקג].

71 כך נכתב גם בספר ארחות צדיקים לר' חיים שלמה פיראנדיס דיאש [שהודפס בשנת תק"ל ומעותקים ממנו קטעים בשם ר' חיים וויטל מספר הכוונות שהודפס בשנת ש"פ — שנת פטירת ר' חיים וויטאל] "ובבא יום ל"ג לעומר אז סמך אחר כך רבי עקיבא את חמשת תלמידיו הגדולים", וכך נאמר גם להדיא בספר משנת חסידים וכדלקמן.

72 דילגנו על דברי הקבלה שבדבריו.

לרשב"י, אלא לכל חמשת תלמידי רבי עקיבא המוזכרים בגמרא⁷³. עוד ביאור מצאנו בערוך השולחן (תצג סעיף ז) שכתב שאומרים שביום זה יצא רבי שמעון בר יוחאי מהמערה⁷⁴.

אף שברור שיום ל"ג בעומר לדעת רוב הראשונים הוא יום שמחה כיון שפסקו בו תלמידי רבי עקיבא מלמות, כמבואר לעיל, מצינו טעמים נוספים שנאמרו ע"י האחרונים לשמחה בל"ג בעומר. במהרש"א בחדושי אגדות (מועד קטן כח ע"א ד"ה מת) כתב ששמחים על כך שעברו רוב ימי הספירה השקולים כנגד שנות חיי האדם. ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קלג) כתב ע"פ המדרש שביום זה התחיל המן לרדת, וחזר בו כיון שבגמרא מבואר אחרת. עי"ש שהאריך שם בטעם נוסף לל"ג בעומר ע"פ הקבלה, בשם סידור ר' יעקב מעמדין⁷⁵.

ובכך מתיישב מנהגם של ישראל ששמחים ביום זה, ואין מקום לטענת השואל ומשיב ושאר האחרונים שטענו שביום פטירת צדיקים יש להתענות, שהרי אין זה יום פטירתו, אלא יום שמחתו כמו שביארנו. וכבר בדברי השדי חמד (ח"ו, מערכת ארץ ישראל עמ' 140) נאמר בשם רבני טבריה "ומה שהקשה [השואל ומשיב] דבמיתת צדיק אדרבא יש להתענות ולהתאבל דיום זה שאני דאין להתאבל ולהתענות בו כי זהו רצון רשב"י זיע"א שמחה יעמוד ליהודים ונסו יגון ואנחה, ותו דלא מכרעא מילתא שמת ביום ל"ג, ועין רואה להגאון חיד"א בספר מראות עין בליקוטים סי' תצג [שכתב שהשמחה היא על כך שנסמכו חמשה תלמידים חדשים אצל רשב"י, וביום ל"ג בעומר התחיל ללמד רבי עקיבא לרשב"י וחביריו], הרי דאין לנו הכרע דביום ל"ג נפטר רשב"י, ומיושבת תמיהת השואל ומשיב למה לא עושים תענית ביום זה".

אמנם מצינו שני ספרים המקבלים את הדעה הרווחת שרשב"י נפטר בל"ג בעומר ומיישבים את קושית השואל ומשיב והחתם סופר. רבי צדוק הכהן מלובלין⁷⁶ בספרו פרי צדיק (ענין ל"ג בעומר וסיום הש"ס — אחרי פרשת אמור, ובספר פוקד עקרים אות ו) כתב שקבעו תענית ביום מיתת צדיקים דוקא בצדיקים שהיו משורש תורה שבכתב כמו ז' אדר יום פטירת משה רבינו, או בצדיקים שהיו הרוגי מלכות, שלא מתו על מטתן. אבל רבי שמעון בר יוחאי תלמיד רבי עקיבא⁷⁷ (ראה גיטין סז ע"א) שהיה משורש תורה שבעל פה⁷⁸ שמחים ביום ההסתלקות שלו, כיון שביום שנסתלק אז נקבעו

73 וכמו שמדויק בלשון "שמועתינו" שהבאנו לעיל מהכתב יד.

74 נראה קצת להביא ראיה לדבריו מהמובא לעיל בשם ספר שער הכוונות "ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר על קברי רשב"י ורבי אלעזר בנו". שלכאורה לטעמים האחרים לא מובן למה עולים גם על קבר רבי אלעזר בנו של רשב"י, ולדברי הערוך השולחן מיושב שהרי גם הוא יצא מהמערה.

75 ובספר בין פסח לשבועות להר"צ כהן הביא טעמים נוספים.

76 [תקפג—תרס].

77 ולא יכלו לקבוע יום הילולא ביום פטירת רבי עקיבא מפני שנהרג].

78 כדאיתא בכתבי האריז"ל.

הדברי תורה בלבב ישראל תלמידיו, כמו שמצינו במדרש⁷⁹. ומן הסתם נולד ר' שמעון ב"ר יוחאי גם כן ביום זה⁸⁰, ולכן ביום זה שירדה נפש זה שהיה שורש תורה שבעל פה, צריך לשמוח בו. ובכל שנה כשבא יום זה יכול כל אדם לזכות לפי כחו להשיג קביעת הדברי תורה שירד ביום זה בתורה שבעל פה ולכן קבעוהו למועד⁸¹, עכת"ד.

ובספר שו"ת שם אריה (ח"א סי' יד) לר' אריה ליבוש בולחובר⁸¹, כתב ששמחים על כך שרשב"י ניצל מהמלכות שגזרה עליו מיתה (כדאיתא בשבת דף לג). וקבעו דוקא את היום הזה שהוא נפטר בו, כיון שהרוגי מלכות אינם נקברים, ולכן קבעו את היום הזה לשמחה דוקא על קברו שמוכיח על ניסו שמת שלא נהרג ביד אדם, והאריך ימים ושנים לאחר הגזירה, עד שמת בידי שמים כדרך כל הארץ, וזכה לקבורה, וששים ושמחים כיון שעל נס שנעשה לרבו צריך לברך, [כדאיתא באו"ח סי' ריח סעיף ו, עי"ש סעיף ז ובמג"א סק"ט], ולכן אנו מודים ומהללים להשם יתברך על הנס של רשב"י באותו יום שקבעו הוא ל"ג בעומר, כי הוא רבן ומאורן של ישראל. ובפרט לפי מה שכתב רש"י ביבמות (קכב ע"א ד"ה תלתא) בשם תשובות הגאונים דאיתא יום שמת אדם גדול מתאספים חכמים מכל סביביו ומושיבים ישיבה על קברו, לכן ביום זה אשר הוא זמן קהילה לכל על קברו בכפר מירון, קבעו ליום שמחה לזכר הנס שנעשה לתנא הקדוש רשב"י, ושם יתנו צדקות ה' אשר עשה נס לתנא הקדוש הזה והצילו מחרב רעה. וכך נראה לו ליישב את המנהג הקדום והקדוש הזה מילתא בטעמא לכבוד התנא הקדוש זכותו יגן עלינו, עכת"ד.

מקור המנהג לעלות על קברו של רבי שמעון במירון

מנהג העליה לקברו של רשב"י התחיל כבר לפני תקופת האר"י⁸² וכמו שמשמע מדברי ספר שער הכוונות שכתב "ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג בעומר

79 מדרש רבה פ' י"ד "ובעלי אסיפות אימתי הם נטיעים דברי תורה באדם בזמן שבעליהם נאספין מהם כל זמן שרבו קיים כו'".

80 [כמו שהוכיחו בגמרא (קידושין לח.) ומניין שבז' באדר נולד משה כו' שהקדוש ברוך הוא יושב וממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום וכו'], וכע"ז הבאנו לעיל בשם הבני יששכר [מאמרי חודש אייר מאמר ג אות ב].

81 [תקסא-תרמא].

82 ולפלא על אלו שהביאו ראיה למנהג זה מהנוסע האלמוני [מובא בספר שבתי ירושלים ליוורנו תקמה וי"א שהוא ר' משה באסולה] בשנת רפ"ב שתיאר את מסעותיו [נדפס באוצר מסעות (אייזנשטיין) עמ' 138] "בט"ו אייר שקורין לו פסח שני מתקבצים במירון שיירות גדולות והיו שם יותר מאלף נפשות, ורבים באים מדמשק עם נשיהם וטפם, ורוב קהל צפת וכל קהל אל בוקיעה [פקיעין], וכו', גם מכל המקומות יבואו אז למירון, והיינו שם שני ימים ושני לילות". שהרי הדברים הללו שלא מוזכר בהם ל"ג בעומר ורבי שמעון בר יוחאי לא מסייעים למנהג המוזכר בזמן האר"י. [ומקור זה נראה מיותר כי דברי האר"י אינם צריכים לסייעתא, ולא להיפך]. ואף שבספר "המועדים בהלכה" רצה לומר שנשארו שם עד ל"ג בעומר, כבר הקשה עליו הר"צ כהן בספרו בין פסח לשבועות עמ' שכג שמת"ו איר עד ל"ג בעומר יש יותר משני ימים.

על קברי רשב"י ורבי אלעזר בנו, אשר קבורים בעיר מירון כנודע⁸³, ואוכלים ושותים דשמחים שם, וכו'". ובספר משנת חסידים לרבי עמנואל חי ריקי (מסכת אייר סיון אות א סק"ו) כתב "אם דר בארץ ישראל ילך [בל"ג בעומר] לשמוח על קברו של רשב"י, וכך נאמר גם בעטרת זקנים המודפס בגליון השו"ע (סי' תצג) "מנהג ארץ ישראל שנוהגין לילך על קברי רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו ביום ל"ג בעומר". וכך כתב גם בסידור רבי שבתי מראשקוב תלמידו של הבעש"ט, "מצוה לילך על קבר של רשב"י ובנו רבי אלעזר בל"ג בעומר, וכו' והרב זלה"ה [האר"י] הלך שם עם אשתו ובני ביתו וישב שם שלושה ימים". ומנהג זה מתואר בפירוט גם באגרת מספרת משנת תנא⁸⁴.

דבר מענין הובא בספר טל ירושלים [הודפס בתרגום, עמ' לו] לרב שעלה לארץ מגליציה שנכתב בהדלקה במירון, שהספרדים היו מוכרים את ההדלקה בליל ל"ג בדמים יקרים ושמחים לילה ויום, והאשכנזים היו מדליקים בליל ל"ד ושמחים שם בלילו ויומו⁸⁵.

כת"י של החיד"א שהב"י רצה לבטל את המחולות במירון ורשב"י מנע ממנו
בכתב ידו של החיד"א⁸⁶ (אוטוגרף) מובא מעשה בו נאמר שמרן הב"י רצה לבטל את המחולות בקברו של רשב"י וכך כתב "בימי מרן⁸⁷ הסכימו שלא יעשו ישראל הערביים⁸⁸ מחול בל"ג לעומר על ציון רשב"י (והבנין בנאו הרב קול בוכים — המהר"ם גלאנטי). ונראה למרן ובית דינו שחש ושלום זלזול שאוכלים ומרקדים, ונכתבה הסכמה ולא נחתמה, בלילה חלם מרן⁸⁹ עם הרשב"י ואמר לו שתבוא מגיפה גדולה בעבור זה ההסכמה כי רצונו שישמחו בהילולא, ולמחר קרע ההסכמה".

83 ראה הערה לעיל.

84 שם מפורטים קברות הצדיקים שבארץ ישראל וז"ל "מירון — למעלה מערת אדונינו התנא האלוקי רבי שמעון בן יוחאי ובנו רבי אלעזר ורבי יצחק תלמידו בפתח המערה, ועל המערה עצמה בית גדול ושם הולכים בכל שנה כל יושבי עיר הקודש צפת תוב"ב אנשים ונשים וטף ביום ל"ג לעומר ונשארים שם שבעה ימים ואין אומרים בהם תחנון והם נקראים הלולא דבי רבי שמעון, ובזמן מהר"ר יצחק לוריא זלה"ה אירע מעשה וכו' [והביא את המעשה ברכי אברהם שאמר נחם בל"ג בעומר כמובא לעיל]. ואחר השבעה ימים כל אחד פונה למקומו וביתו, ונשארים שם התלמידי חכמים היותר זקנים עשרה ימים אחרים ולומדים בספר הזהר הקדוש וטובלים ומתענים ויושבים כל היום בתענית, וכן מנהגם בחודש אלול וכו'". ראוי לציין שהודפסו מהדורות בגרסאות שונות של "אגרת מספרת" כבר משנת ת"נ ונראה שרק באגרת זו מופיע התיאור הנ"ל.

85 ועי"ש שכתב שלמדן אחד רצה לבטל את מחולות הנשים בל"ג בעומר בקבר רשב"י ונענש שמת בנו בחתונתו.

86 נמצא בידי סמינר שכטר [נ"י 4045.M (מס' 64)], החיד"א רשם את הסיפורים הללו לעצמו תחת הכותרת "קיצור זכרון מעשיות ניסים", או "מעשיות שכתבתי ורשמתי תאר קטן". תודתנו נתונה לסמינר שכטר על רשותו לפרסם כת"י הללו.

87 הבית יוסף המרא דאתרא דצפת והגליל העליון.

88 המוסתערביים — התושבים הותיקים בארץ ישראל.

89 בשבחי האר"י המאוחרים כתוב שרשב"י בא בחלום לאר"י שיאמר לב"י ולא בא לב"י עצמו

עוד הובא שם⁹⁰ "במערה שהיה רשב"י י"ג שנה גוי וגויה ועברו עבירה שם ונחש המיתם, ואחר ימים ותבאש הארץ והוציאום ואחר כך ירדה אבן מההר ונסתמה עד עתה. ושם יש החרוב, ובכל שנה יוצא חרוב אחד ומתקוטטים מי יקחנו, והזוכה שואלים שלומו, ואומרים לו בס"ט [בסימן טוב]."

עוד כתוב שם⁹¹ "נדה אינה הולכת בהילולא דרשב"י⁹², ופעמים בהיותה שם אורח בזמנו בא, ואם לא תילך תיכף מסוכנת, ואם אינה מרגשת, עושים רעמים וקולות וברקים וברד, ואומרים לנשים שיבדקו עצמם, וכשהאשה נמצאת והולכת, הקולות יחדלון".

יתכן שהחיד"א לא הביא לדפוס את הסיפורים וההנהגות הללו ונשארו בכתב יד, כיון שלא סמך על אמיתותם, או שחשב שאינם ראויים לפירסום⁹³.

החיד"א לא הביא לדפוס את הסיפורים וההנהגות הללו ונשארו בכתב יד, כיון שלא סמך על אמיתותם, או שחשב שאינם ראויים לפירסום⁹³.

כתב יד קדשו של החיד"א

90 שם בסמינר שכטר [נ"י 4045.M (מס' 467)].

91 שם בסמינר שכטר [נ"י 4045.M (מס' 71)].

92 ראה פתחי תשובה יו"ד סי' קצה סק"ט בשם החמודי דניאל כת"י, וחיי אדם (ח"א כלל ג סעיף לח) שכתבו שנדה לא לילך לקברים [אף בימי ליבונה, עד שתטבול]. ובמשנה ברורה סי' פח סק"ז.

93 מאמר זה כולו נכתב ונערך ע"י הרב נז"ר.